

# Andrzej Uciecha

---

## deal bezżeństwa "synów przymierza" w polemice z judaizmem w "Mowach" Afrahata

---

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 35/1, 90-103

---

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

więzów zapomnienia (30) ich grzechy były ukryte. Bo byli uwiezieni miarami i chwilami i danymi momentami czasu (kairos), podczas gdy fatum (heimarmene) było panią nad wszystkim. I pożałował wszystkiego, co powstało przez niego. I znów postanowił sprowadzić potop (29,1) na stworzenie człowieka. Ale wielkość światła Pronoia powiedziała o tym Noemu. Ten zaś ogłosił całemu swemu potomstwu, to jest tym, którzy byli synami ludzkimi. Ale (5) ci, którzy byli obcy wobec niego, nie posłuchali go. I nie jest tak, jak powiedział Mojżesz: „Ukryli się w arce” (por. Rdz 6,2), ale ukryli się w pewnym miejscu, nie tylko Noe, ale wielu innych ludzi (10) z pokolenia niezachwianego. Poszli do owego miejsca i ukryli się w świetlistym obłoku. (Noe) poznał jednak jego (tj. archonta) autorytet, była jednak z nim ta, która należy do światłości i która oświeciła ich, ponieważ (15) on (tj. arochont) zaprowadził ciemność na całej ziemi. I naradził się (tj. archont) razem ze swymi mocami. Wysłał swoich aniołów do córek ludzkich, aby wzięły niektóre z nich dla siebie i aby wzbudzili potomstwo (20) dla ich przyjemności. Za pierwszym razem im się nie powiodło. Gdy im się nie powiodło, zebrali się ponownie i powzięli razem pewien plan. Stworzyli pogardzanego ducha, podobnego do Ducha, który zstąpił z góry (25), aby w ten sposób przez niego zanieczyścić dusze. I aniołowie zmienili swój wygląd odpowiednio do wyglądu ich partnerek, przy czym napełnili je duchem ciemności, który przewodniczył także ich zmieszaniu, także (ducha) przewrotności (poneria). (30) I sprowadzili złoto i srebro, i podarki, miedź i żelazo, i wszelkiego rodzaju sztuki. I doprowadzili ludzi, którzy poszli za nimi (30,1), do wielkich kłopotów, przy czym prowadzili ich przez błędy do wielu pomyłek. (Ludzie) zestarli się, choć nie było to konieczne. Umierali, chociaż nie poznali prawdy i chociaż nie poznali Boga prawdy. I w ten sposób (5) całe stworzenie zostało zniewolone na wieki, od założenia świata (katabole, kosmos) aż do dnia dzisiejszego. Brali sobie kobiety, rodzili dzieci w ciemności według obrazu ich ducha. I zamknęli swoje serca (10) i obciążyli siebie przez zatwardziałość pogardzanego ducha aż do obecnego czasu”.

„A więc ja – doskonała Pronoia pełni, zamieniłam się w moje pokolenie (sperma), bo ja byłam pierwsza i kroczyłam na każdej drodze wędrówki. (15) Ja jestem bogactwem światłości. Ja bowiem jestem myślą pełni (pleroma). I ja poszłam ku wielkości ciemności i wytrzymałam, dotarłam aż do środka więzienia. Fundamenty chaosu (20) zostały poruszone. To ja ukryłam się przed nimi z powodu ich zła i nie rozpoznali mnie. Ponownie powróciłam po raz drugi i wędrowałam, wyszłam spośród tych, którzy należą do światła, bo to ja jestem, Myśl Pronoia. (25) Poszłam do środka ciemności i do wnętrza otchłani. Chciałam moje zadanie (oikonomia) (wypełnić). A fundamenty chaosu zostały poruszone, aby mogły upaść na tych, którzy są w chaosie, aby ich zniszczyć. (30) I ponownie pobiegłam w górę do mojego korzenia światłości, aby nie zostali zniszczeni przed końcem czasu. I po raz trzeci poszłam. Ja jestem światłością, która istnieje w światłości. Ja jestem (35) myślą Pronoia, abym zeszała do środka ciemności i do wnętrza (31,1) otchłani. I napełniłam moje oblicze w światłości wypełnienia ich eonu. I poszłam do środka ich więzienia, a jest to więzienie ciała”.

„I (5) rzekłam: Ty, który słyszysz, powstań z twego snu głębokiego”. (Powstał) I płakał i wylewał łzy. Gorzkie łzy obcierał z siebie i powiedział: „Kim jest ten, który wzywa moje imię? Skąd przyszła do mnie ta nadzieja (10), gdy ja tkwię w więzach więzienia”. I rzekłam: „Ja jestem Pronoia czystego światła. Ja jestem Myślą dziewiczego ducha, który postawił cię na miejscu w pełni czcigodnym. Powstań i przypomnij sobie (15), bo ty jesteś tym, który posłuchał, naśladował swój korzeń, a to ja jestem, Zmiłowanie. I wystrzegaj się aniołów ubóstwa i demonów chaosu i tych wszystkich, którzy cię zatrzymują, (20) wystrzegaj się głębokiego snu i wchodzenia za

wewnętrzną stronę otchłani. Ja go obudziłam i opieczętowałam (sfragizein) światłością wody w siedmiu pieczęciach, aby (25) śmierć nie miała mocy nad nim od tej chwili. I oto wejdę do doskonałego eonu”.

„Dopełniłem dla ciebie wszystkie sprawy, jeśli chodzi o twoje słuchanie (dosłownie twoje ucho). Powiedziałem ci wszystko, abyś to spisał i przekazał twoim współtowarzyszom ducha w sposób poufny. Jest to bowiem tajemnica (mysterion) niechającego się pokolenia”.

I Zbawca dał mu je, aby je mógł spisać i przekazać potajemnie. A potem powiedział do niego: „Przeklęty jest każdy, kto wyda je za podarunek albo za jedzenie, albo za picie, albo za szatę, albo za jakąkolwiek inną rzecz”.

(32,1) I tego rodzaju sprawy zostały mu przekazane w tajemnicy mysterion). I natychmiast (zbawca) stał się w jego obecności niewidzialny. (Jan) zaś poszedł do swoich współuczniów i pouczył (5) ich, co mu zbawca powiedział. Jezus Chrystus. Amen. Apokryf Jana.

**APOKRYPHON DES JOHANNES AUS DEM NAG HAMMADI CODEX II, 1;** eingeleitet und übersetzt von Wincenty Myszor.

KS. ANDRZEJ UCIECHA

## IDEAŁ BEZŻEŃSTWA „SYNÓW PRZYMIERZA” – BNAY QYĀMĀ W POLEMICE Z JUDAIZMEM W MOWACH AFRAHATA

W opracowaniach na temat osoby, życia i myśli Afrahata powszechnie już przyjęło się stwierdzenie, iż druga część jego dzieła generalnie ma charakter polemiki z judaizmem<sup>1</sup>. Chodzi o zredagowane w języku syryjskim w latach 343–344 dwanaście *Mów* (*O obrzezaniu, O święcie paschy, O szabacie, List Synodalny Kościoła perskiego, O przepisach pokarmowych, O powołaniu ludów, O Mesjaszu Synu Bożym, Przeciw żydom o dziewictwie i świętości, O definitywnym odrzuceniu żydów, O opiece nad biednymi, O prześladowaniach, O śmierci i czasach ostatecznych*). Na wstępie należy wyjaśnić, że w całym dziele autor *Mów*, zwany także Mędrcelem perskim, zasadniczo zwracał się do „synów przymierza” – *bnay qyām%*<sup>2</sup>, próbując odpowiedzieć na pytania zadane przez ich anonimowego przedstawiciela<sup>3</sup>. *Bnay qyām%* tworzyli społeczność wiernych, którą dzisiaj moglibyśmy umieścić między stanem duchownych i świeckich. Niektórzy badacze określali ich jako „klasę przedmonastycznych ascetów i dziewic”<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Por. J. Parisot, *Aphraate ou Pharhad*, [w:] *Dictionnaire de théologie catholique* [dalej: DThC], t. 1, Paris 1903, k. 1459; I. H a u s h e r r, *Aphraate (Afrat)*, [w:] *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique* [dalej: DSAM], red. M. Viller, t. 1, Paris 1937, k. 746; I. O r t i z de U r b i n a, *Aphraates*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche* [dalej: LThK], red. J. Höfer, K. Rahner, t. 1, Freiburg 1957, k. 687; A. V ö ö b u s, *Aphrahat*, [w:] *Jahrbuch für Antike und Christentum* [dalej: JAC], t. 3, Münster 1960, s. 153; M. S i m o n, *Verus Israel*, Paris 1983, s. 188–189; J. G. S n a i t h, *Aphrahat and the Jews*, [w:] *Interpreting the Hebrew Bible*, ed. J. A. Emerton and Stefan C. Reif, Cambridge 1982, s. 235–250; P. B r u n s, *Aphrahat*, [w:] LThK, 1, Freiburg 1993, k. 803.

<sup>2</sup> Fragmenty tłumaczone z syryjskiego zacytowane zostały zgodnie z przyjętym przez autora systemem transliteracji. W jego opracowaniu kierowano się ogólną definicją transliteracji alfabetu hebrajskiego, podaną przez J. Pelcarza (*Polskie normy bibliograficzne*, Warszawa 1977, s. 415 n.). Metodę tę analogicznie przeniesiono do alfabetu syryjskiego, gdzie kolejnym literom odpowiadają następujące znaki: U, b, g, d, h, w, z, &, <sup>3</sup> y, k, l, m, n, s, ŷ, p, Ę, q, r, , t oraz a, e, %, °, §. W zapisie posłużono się także gramatyką L. Costaza (*Grammaire Syriaque*, Beyrouth, 3ème édition 1992). W systemie transliteracyjnym Costaza nie zapisuje się kończącej wyraz „Ū”. Poza „k!” i „me<sup>301</sup>” znak „<sup>300</sup>” oznacza dyfong spółgłoski „w” i samogłoski „u”. Przyjęto, iż „y” w połączeniu z samogłoską „i” zapisane zostaje jako „§”. W celu uproszczenia zapisu tekstu oryginalnego nie zapisywano „Ç”, czyli „wa ruchome”, reduplikacji spółgłosek z grupy „bgdkpt” oraz asymilacji spółgłosek.

<sup>3</sup> Por. M.-J. P i e r r e, *La controverse religieuse et ses formes. Patrimoines, Religion du Livre*, Paris 1996, s. 243.

<sup>4</sup> Por. M. M a u d e, *Who were the B'nai Q'yâmâ?*, „The Journal of Theological Studies” [dalej: JTS] 1935, t. 36, s. 13–21.

Zachęty Afrahata do życia w stanie bezżennym znajdziemy w różnych *Mowach*, natomiast w niniejszym artykule przedmiotem analizy będą jedynie te jego wypowiedzi, które pojawiają się w kontekście polemiki z judaizmem.

Niedługo po odkryciu (1838–1851) i krytycznym wydaniu syryjskich manuskryptów *Mów* (1869) badacze zajęli się problemem związków i zależności poglądów Persa od nauki żydowskiej<sup>5</sup>. Pytano, z jakim judaizmem Mędrzec perski polemizował: czy z oficjalnie głoszoną doktryną judaizmu babilońskiego, czy też z nauczaniem prywatnym jakiegoś rabinu lub opiniami rozpowszechnianymi drogą plotek i oszczerstw<sup>6</sup>.

Rodzą się pytania, jak ówczesni żydzi odnosili się do chrześcijańskiego ideału dziewictwa i rezygnacji z życia rodzinnego i jak odpowiadał im Pers? Jak w nauczaniu judaizmu rozumiano wartość czystości seksualnej? Jaką wartość miała tam wstrzeźliwość? W związku z tak postawionym problemem, najpierw należałoby zarysować tło historyczno-religijne diaspory żydowskiej w Persji IV w. Następnie spróbujemy wydobyć treść i przesłanie argumentów za bezżenstwem w dyskusji Afrahata z judaizmem. Na koniec zajmiemy się analizą semantycznej zawartości fraz werbalnych i nominalnych pojęcia „jarmzo” (*nšr%*), które często pojawia się w argumentacji Mędrca i, jak sądzimy, może rzucić więcej światła na problem bezżenstwa *bnay qy%om%*.

## I. BEZŻENSTWO A DIASPORA ŻYDOWSKA W PERSJI IV W.

Zwycięskie podboje króla Nabuchodonozora doprowadziły do trzykrotnej deportacji mieszkańców Judy do Babilonu (597, 586 i 581 r. przed Chr.). W Starym Testamencie okres ten został nazwany „niewolą babilońską”. Życie diaspory żydowskiej zasadniczo koncentrowało się w Babilonii i Mezopotamii. W tym pierwszym centrum zrodził się Talmud babiloński. W I w. po Chr. dwór królewski w Adiabenie przyjął judaizm. Prawdopodobnie chodziło o faryzeizm palestyński<sup>7</sup>.

W czasach Afrahata, czyli w połowie IV w. najwięcej Żydów żyło na południu doliny mezopotamskiej, w rejonach Nehardei i Sury<sup>8</sup>. Na skutek przemian społecznych w cesarstwie rzymskim babilońska diaspora ciągle się rozrastała. Mieszkańcy Palestyny uciekali przed uciążliwą władzą nawróconego na chrześcijaństwo cesarza Konstantyna. Schronienie znajdo-

<sup>5</sup> Szerzej na temat historii badań tego zagadnienia zob. A. Uciecha, *Afrahata, Mędrzec Perski – stan badań*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 2000, t. 33, s. 25–40; zwłaszcza roz. III. 2, „Związki Afrahata z judaizmem”, tamże, s. 32–35.

<sup>6</sup> Tak J. Neusner (*Afrahata and Judaism. The Christian-Jewish Argument in Fourth-Century Iran*, „Studia Post-Biblica” [dalej: SPB] 1971, t. 19, s. 123–149), jak i J. G. Snaithe (*Afrahata...*, s. 235–250) doszli do wniosku, iż znajomość nauczania i metod babilońskich rabinów była u Afrahata powierzchowna.

<sup>7</sup> Por. J. Neusner, *Afrahata and Judaism...*, s. 3 i 148.

<sup>8</sup> Por. J. G. Snaithe, *Afrahata...*, s. 236.

wali w Persji. Pod panowaniem Szapura II (309–379) kraj ten stanowił dla Żydów sprzyjające miejsce do osiedlania się<sup>9</sup>. Szacuje się, iż populacja Żydów w mocarstwie perskim sięgała blisko 800 tys. mieszkańców. W oddaleniu od Ziemi Świętej ciągle jednak wierzyli oni, że wrócą do Jerozolimy, aby odbudować świątynię. W realizacji tych planów poważnie liczone na pomoc potężnych Sasanidów<sup>10</sup>. Miała to być odpowiedź na pomysł cesarza rzymskiego Juliana<sup>11</sup>. Żydzi trzykrotnie podejmowali próby odbudowy świątyni: za Hadriana, za Konstancyntyna i za Juliana Apostaty<sup>12</sup>. Różne też pomysły i sposoby powrotu do Ziemi Obiecanej przedstawiano. Warto zaznaczyć, iż zdaniem babilońskich rabinów największym zagrożeniem spełnienia tej nadziei był polityczny mesjanizm. Trudno im było zapomnieć o krwawo stłumionym powstaniu Bar Kohby, o rewolcie Żydów z Mahozy w 363 r., czy też o ich późniejszych wystąpieniach przeciw magom w Isfahanie w 468 r. Brak wzmianek o tych „wolnościowych” dążeniach w Talmudzie babilońskim mogłoby świadczyć o negatywnym nastawieniu rabinów wobec prób zbrojnego rozwiązania problemu<sup>13</sup>. Należało szukać *modus vivendi* na innej drodze. Te nadzieje i zarazem realizm w ocenie sytuacji musiały odbić się na treści nauczania judaizmu babilońskiego. Sądzić wolno, iż na jego kształt wpłynęło również zetknięcie z innymi religiami, w tym z chrześcijaństwem. W IV w. w imperium perskim wyznawcy Chrystusa byli postrzegani jako zwolennicy wrogiego cesarza rzymskiego i dlatego cierpieli prześladowania. Tymczasem dla żydów perski władca jawił się jako obrońca – to jego osoba dawała nadzieję na odbudowę świątyni jerozolimskiej<sup>14</sup>.

Chrześcijański ideał dziewictwa był obcy i niezrozumiały w religijnej tradycji Izraela. Posiadanie rodziny i dzieci było w judaizmie nie tylko wypełnianiem Bożego nakazu rozmnażania się, ale także znakiem błogosławieństwa Stwórcy<sup>15</sup>.

Czy te poglądy znalazły oddźwięk w *Mowach*? Jeśli tak, to czy judaizm tam przedstawiony odrzucał bezżeństwo tylko dlatego, że proponowali je i praktykowali chrześcijanie, czy też z innych powodów?

<sup>9</sup> Por. tamże, s. 236.

<sup>10</sup> Por. J. Neusner, *A History of the Jews in Babylonia, The Sasanian Period*, [w:] SPB 1966–1970, t. 11–12, s. 124–127.

<sup>11</sup> P. A. Spijkerman, *Afrat der persische Weise und der Antisionismus*, „Studii bibliici franciscani liber annuus” [dalej: SBFLA] 1954–1955, t. 5, s. 198–200.

<sup>12</sup> Por. M. Simon, *Verus Israel...*, s. 204.

<sup>13</sup> Por. J. Neusner, *Aphrahat and Judaism...*, s. 145.

<sup>14</sup> Dzieje stosunków, dysput i konfliktów żydowsko-chrześcijańskich w cesarstwie Sasanidów opisują m.in.: J. Neusner, *Babylonian Jewry and Shapur II's Persecution of Christianity from 339–379 A.D.*, „Hebrew Union College Annual” [dalej: HUCA] 1972, t. 43, s. 77–99; J. G. Smith, *Aphrahat...*, s. 238; P. A. Spijkerman, *Afrat der persische Weise...*, s. 191–212.

<sup>15</sup> Por. M. Simon, *Verus Israel...*, s. 251.

## II. BEZŻEŃSTWO W DYSKUSJI AFRAHATA Z JUDAIZMEM

W *Mowie przeciw żydom o dziewictwie i świętości* Afrahat przedstawia swemu rozmówcy żydowską argumentację przeciwko życiu w stanie bezżennym:

„Mówią bowiem: »[...]]. Wszyscy sprawiedliwi otrzymali błogosławieństwo w rozmnażaniu się, wy zaś postępujecie przeciwnie, niż Bóg przykazał. Szerzycie bowiem bezpłodność, jakbyście otrzymali przekleństwo. Odrzuciliście błogosławieństwo sprawiedliwych, czyli rozmnażanie się. Nie żenicie się i wasze kobiety nie wychodzą za mąż. Znienawidziliście rozmnażanie się, czyli błogosławieństwo dane przez Boga«. Spotykając takie słowa, mój drogi, podam ci argumenty według moich możliwości”<sup>16</sup>.

Mędrzec perski cytuje tutaj wypowiedź swego żydowskiego polemisty. Możliwe, iż jest to zbiór będących w powszechnym obiegu zarzutów, jakie doktryna judaizmu formułowała w walce z ideałami chrześcijańskiej ascezy. W argumentacji uderza oskarżenie żyjących w dziewictwie i świętości *bnay qyām* o sprzeciwianie się Bożemu przykazaniu rozmnażania się. Odrzucanie powinności przekazywania życia odbierane jest jako pogarda dla błogosławieństwa Stwórcy i równocześnie afirmacja przekleństwa, za jakie uchodziła bezpłodność. Sprzeciw wobec zamysłów Boga odbiera „synom przymierza” prawo nazywania i określania się mianem „sprawiedliwych”. Swoją niezrozumiałą postawą wobec planów Stwórcy stanowią nadto zagrożenie dla porządku społecznego. Tym samym ich ideały obracają się przeciw człowiekowi. Jak zatem widzimy, argumentacja żydowskiego polemisty ma charakter biblijny.

Podobne zarzuty judaizmu spotkamy w kolejnym oskarżeniu „synów przymierza”. Mędrzec perski mówi, że na własne uszy słyszał, jak pewien żyd zarzucał im:

„»Jesteście nieczyści, ponieważ nie żenicie się. My zaś jesteśmy święci i lepsi, ponieważ posiadamy dzieci i rozmnażamy się w tym świecie«. Właśnie dlatego napisałem ci powyższe argumenty”<sup>17</sup>.

Dla żydowskiego adwersarza posiadanie rodziny i dzieci było znakiem świętości, a bezżenstwo *bnay qyām* świadczyło o ich nieczystości, innymi słowy, o ich bezbożności. W tym właśnie miała wyrażać się wyższość wyznawców judaizmu nad tymi chrześcijanami, którzy rezygnowali z małżeństwa i rodziny.

<sup>16</sup> 18,1 (820,9–18): [...] wk<sup>l</sup> zadškšn mawl<sup>d</sup> wb<sup>r</sup>kt% qabelw. wŪa(n)<sup>t</sup>n lam Ÿ%bdšn Ū(n)<sup>t</sup>n medem dmen Ūal%h% l% Ūetpqed dqabel<sup>t</sup>n law<sup>t</sup>% wŪasgš<sup>t</sup>n Ÿaqr<sup>t</sup>:% klayt<sup>n</sup> mawl<sup>d</sup>% b<sup>o</sup>rk%t% dzadšqe: ne e l% n%sbšn Ū(n)<sup>t</sup>n walgabre ne e l% h%wy%: wasnay<sup>t</sup>n mawl<sup>d</sup>% b<sup>o</sup>rk%t% dmen Ūal%h% ššb%. Ÿal h%leyn mele &abšby Ūayk medem dme ka&n% Ūapš%k”.

<sup>17</sup> 18,12 (841,3–10): „Ūen% dketbet l%k &abšby Ÿal bt<sup>l</sup>t% wqadš<sup>t</sup>% me<sup>30</sup>l d<sup>em</sup>Ÿet men gabr% y(h)<sup>o</sup>d%y% d&ased l&ad men Ūa&ayn bnay Ÿi(d)tan wŪemar leh: dŪa(n)<sup>t</sup>n <sup>3</sup>amŪšn Ūa(n)<sup>t</sup>n dne e l% n%sbšn Ūa(n)<sup>t</sup>n: wa&nan qadš<sup>š</sup>n wamyatršn dmawldšn wmasgšn zarŸ% bŸ%lm%. Ÿal haw (h)<sup>o</sup> ketbet l%k py%š% h%n%”.

Rodzi się pytanie, dlaczego i jak Afrahat polemizował z tymi oskarżeniami? Dlaczego i jak bronił on ewangelicznego ideału dziewictwa?

W *Mowie przeciw żydom o dziewictwie i świętości* Pers tak odpowiada: „Chciałbym cię jeszcze przekonać, mój drogi, do tego, co tak bardzo mi leży na sercu: ta święta reguła – w której trwamy – dziewictwo i świętość. W gruncie rzeczy żydzi potykają się o nią z powodu własnej rozwiązłości i rozpusty swych ciał. Ogulniają i bałamuć umysły ludzi prostych i nieświądomych, którzy pozwalają się schwytać ich zwodniczym argumentom”<sup>18</sup>.

Apel skierowany jest do tych, którzy wybrali „świętą regułę”, czyli życie w dziewictwie i świętości. Termin „świętość” oznacza tu abstynencję od pożycia małżeńskiego<sup>19</sup>. Do „świętej reguły” należałoby więc *bnay qy%om%*, którzy przyjmowali ją w dziewictwie, oraz ci, którzy posiadając żonę i dzieci, rezygnowali z życia małżeńskiego. Zagrożeniem wyboru takiego stylu życia i trwania w nim były „zwodnicze argumenty” żydów. Główną przyczyną odrzucania przez nich ideału dziewictwa Afrahat upatruje w ich rozwiązłym prowadzeniu się. Oskarżanie przeciwnika o bezbożność było często stosowanym środkiem w polemice. Równocześnie Mędrzec sygnalizuje słabość chrześcijan, którzy wybrali beżeństwo i którzy z powodu płytko ugruntowanej decyzji odstępowali od niego.

W obronie ideału dziewictwa Pers stawia swemu przeciwnikowi jeszcze inne zarzuty: „Tak więc, jeśli dostarczysz mi przekonujących argumentów wziętych z Pism, a dotyczących każdego z nich, zgodzę się z tobą. Nie chcę jednak słuchać tego wszystkiego, co sobie w myśli ubzdurałeś. Chcesz bowiem fałszywym dowodzeniem zhańbić Świętego”<sup>20</sup>. Tym razem obrona ideału beżeństwa zamienia się w atak mający podważyć żydowską interpretację tekstów biblijnych. Mędrzec poddaje krytyce zarówno treść argumentacji, jak i metodę wyprowadzania kontrowersyjnych wniosków. Uważa je za bzdurę i fałsz. Adwersarza nazwał „nierozumnym”<sup>21</sup> i oskarżył o „kręctwo” w dowodzeniu<sup>22</sup>. Wszystko w tym celu, aby udowodnić mu, iż ten odrzucanie dziewictwa i czystości równoznaczne jest z „hańbieniem Świętego”, czyli z bezbożnością. Wobec takiej postawy

<sup>18</sup> 18,1 (817,1–8): „È%be (Ù)n% dÙap§s%k &ab§by wÙ%p. Ýal h%de dÙlÈ% 1§: Ýal h%n% qy%m% qad§ % wab%t%t% wqad§ %t% dq%ym§nan b%h: dme%ol pa&cz%t%h% wÈa&n%t% dpagrayh%n mettaql§n beh Ýam% dy(h)%d%ye: wma neyn wmarp§n tarÝy%t% d(Ù)n% % - abre whedy%e Úayley%n dmetnatp§n wme tbeyn lap§s% da g§%t%h%”. Podobny zarzut Afrahata stawiany żydom spotkamy w 18,12 (844,6–8): „bh%n% medem dketbet l%k p%q br%&% l%qbal y(h)%d%ye dabÈa&n%t%h%n l% madrk§n &ayl%h dab%t%t% wqad§%t%”, „Wykorzystując to, co ci napisałem, odeprzaj argumenty żydów. Z powodu swej rozwiązłości nie mogą zrozumieć mocy dziewictwa i świętości”. Por. także 18,7 (833,1–5).

<sup>19</sup> Por., M.-J. P i e r r e, *Aphraate...*, s. 376, przyp. 38.

<sup>20</sup> 18,7 (836,14–19): „Ùen geyr Ýal &ad &ad men h%leyn men kt%be tp§sany: mqabeln% men%k: wk%lmedem dmen tarÝ§t%k bdajt wammalel l% %maÝ (Ù)n% l%k daÈBayt dat%ama qad§ % bapy%§s%k dag%l%”.

<sup>21</sup> 18,7 (833,19–20): „Ù% (w) &as§ray reÝy%n%. Úayn% dq% Ùem bh%n% reÝy%n%”.

<sup>22</sup> 18,4 (825,10–13): „wÙen deyn tayte lan py%§s% dag%l%: l% metrme (Ù)n% l%h la g§%t% dabÝayt dat%ama qad§ % me%ol Èa&n%t%k”. „Jeśli więc ty dostarczysz nam fałszywy dowód, ja nie pozwolę się pokonać przez twoje kręctwa, ponieważ chcesz zhańbić Świętego z powodu twej rozwiązłości”.



Afrahat nie krył oburzenia i z drwiną wołał: „Udowodnij mi to, co mówisz, ty, mądry doktorze ludu!”<sup>23</sup>. Zdaniem Persa mądrość, z jaką nauczyciele żydowski badali Pisma, przedstawiała wątpliwą wartość i wprowadzała w błąd nie tylko ich współwyznawców, ale i chrześcijan.

Polemika formalna i oskarżenia to zbyt mało, aby ugruntować wybór atakowanych *bnay qy%om%*. Jak Afrahat uzasadniał swoje przekonania i jak bronił wartości dziewictwa?

Odpierając zarzut o „szerzenie bezpłodności” i „nienawiść do rozmnażania się”, Pers powołał się na wydarzenia z historii biblijnej. Degeneracja świętości stanu małżeńskiego cofnęła moc Bożego błogosławieństwa i doprowadziła do potopu<sup>24</sup>. Tak potomstwo Adama, jak i Noego, gdy rozmnażało się i rosło w siłę, odwracało się od Stwórcy. Podobna prawidłowość widoczna jest w historii Sodomitów, Amorytów, Izraelitów wychodzących z niewoli egipskiej oraz tych ludów ziemi Kanaan, z którymi walczył Jozue. Tylko dzięki wartościowym jednostkom Bóg zachowywał świat od totalnej zagłady<sup>25</sup>. Nie należy więc łączyć posiadania liczego potomstwa z pewnością otrzymania Bożego błogosławieństwa. Przeciwnie niż dowodził żydowski polemista, Afrahat przedstawiał kolejne argumenty przemawiające za tym, iż zamiarem i istotą boskiego nakazu rozmnażania się nie była liczba dzieci, ale ich jakość.

„Gdyby tylko Heli trwał w świętości, nie urodziliby się mu Hofni i Pinchas, którzy okryli hańbą kapłaństwo, ulegając żądzy. I jaki pożytek miał Samuel z synów, którzy nie zachowali Prawa i nie kroczyli jego ścieżkami. Wielu jest w podobnej sytuacji, którym lepiej byłoby nigdy nie przekazywać życia i nigdy nie rodzić się”<sup>26</sup>.

Posiadanie potomstwa zamieniło się w przekleństwo dla tak świętych postaci, jak kapłan Heli (1 Sm 2,12–17.22–25.34; 3,2; 4,11) oraz Samuel (1 Sm 8,1–5). Samotność więc była najlepszym sposobem uniknięcia wstydu, jaki dzieci mogą przynieść rodzicom.

Wydarzenia biblijne dostarczają kolejnych dowodów w obronie dziewictwa i świętości. Mówiąc o „Narodzie wybranym”, Mędrzec tak stwierdził:

„Co do dziewictwa i świętości, daję ci dowód, że w tym to ludzie były już one preferowane przez Boga. W tym ludzie, który nas poprzedził, były one uważane jako lepsze, niż płodzenie ludzi do niczego niezdatnych”<sup>27</sup>.

<sup>23</sup> 18,4 (825,7–8): „&aw%ny m% n% Ū%mar Ūa(n)t d%r<sup>o</sup> % &akšm% dŸam%”.

<sup>24</sup> Por. 18,2 (821,5).

<sup>25</sup> Por. 18,2 (820,19)–18,3 (824,24).

<sup>26</sup> Por. 18,6 (832,16–23): „wŪe t<sup>p</sup> deyn qawš, Ÿelš bqađš<sup>t</sup> w1% Ūtšled leh &%pnš wpšn&as dĒaŸarw k%hn<sup>t</sup>% wUetdabarw yaŸn% Ūšt, walm% n% ŪetbŸšw bnay% la<sup>m</sup> Ūyel dl% n<sup>arw</sup> n% m<sup>s</sup>% w1% halekw bŪr&%teh. wsagš Ūšn dŪayk h%leyn dpaq%& (h)w% lh<sup>n</sup> Ūel<sup>p</sup> 1% Ūawledw Ūp 1% Ūetšledw”. Por. także 23,67 (145,1–6).

<sup>27</sup> 18,4 (824,25–825,1): „wŸal bt<sup>t</sup>% wqađš<sup>t</sup>% Ūen% Ūapš%k dabhaw Ÿam% r&šm% Ūšt Ūetyatrat qđm Ūal%h%: beh bhaw Ÿam% qadm%y% yatšr men sagš Ūt mawl% d% dl% Ūak<sup>ar</sup>”.

Stanowisko przeciwników życia w dziewictwie budzić musi uzasadnione zdziwienie. Afrahat wykazuje, iż rezygnacja z małżeństwa i rodziny nie jest żadnym nowym wymysłem chrześcijan, znano ją przecież i praktykowano już w historii Starego Testamentu. Ideał dziewictwa i abstynencji seksualnej nie był obcy wielu wybitnym postaciom (Mojżesz, Aaron i jego synowie, Jozue, Eliasz, Elizeusz, prorok Jeremiasz), a w pewnych sytuacjach nawet całemu „Narodowi wybranemu”<sup>28</sup>. W wymaganii bezżeństwa należy dostrzegać nawiązanie do biblijnego nakazu zachowania bezwzględnej czystości w czasie trwania „świętej wojny”<sup>29</sup>.

Widzimy zatem, iż podstawowym materiałem w obronie i prezentacji wartości bezżeństwa były biblijne przykłady z życia sprawiedliwych. W chrześcijańskim ideale dziewictwa i świętości Afrahat dostrzega konsekwencję i kontynuację przesłania Starego Testamentu. Z jednej strony przestrzega przed absolutyzowaniem boskiego nakazu rozmnażania się, jako niezbędnego warunku otrzymania bożego błogosławieństwa, z drugiej wydobywa twórczy charakter celibatu, który w pewnych sytuacjach stanowił jedyny sposób wypełnienia woli Stwórcy.

### III. ANALIZA POJĘCIA *NĪRĀ* („JARZMO”)

W polemice z żydowską koncepcją Prawa dotyczącą spożywania pokarmów Pers mówi tak:

„Składajmy dzięki Miłosierdziu, które zdjęło z nas jarzmo ciężkie i trudne, a dało nam swoje [jarzmo] słodkie i przyjemne”<sup>30</sup>.

Biblijny termin *nšr%* – „jarzmo” występuje nie tylko w *Mowach* polemicznych (11–22), można go również znaleźć w I cyklu Afrahatowego dzieła (*Mowy* 1–10). Częstotliwość, z jaką autor używał tego pojęcia, może sugerować oryginalność jego znaczenia. Jakie wymagania więc stawia nowe Prawo Miłosierdzia? Jak w *Mowach* pojmowane jest „jarzmo słodkie i przyjemne”?

#### 1. Frazy nominalne

##### a. *nšr% dqađš<sup>-</sup>e* – „jarzmo świętych”

Afrahat tak zachęca „synów przymierza”:

„Ten, kto dźwiga jarzmo świętych, niech usiądzie i zamilknie”<sup>31</sup>.

<sup>28</sup> Por. 18,4 (825,1)–18,7 (836,19).

<sup>29</sup> Por. M.-J. Pierre, *Aphraate...*, s. 376, przyp. 38.

<sup>30</sup> 15,8 (757,9–11): „mawdšnan lra&me da qalw menan nšr% qa<sup>-</sup>y% wnšr% yaqšr% wya(h)b lan dšleh nš&% wbasšm%”.

<sup>31</sup> 6,1 (253,10–12): „man d aqel nšr% dqađš<sup>-</sup>e neteb wne<sup>-</sup>t°q leh”.

Cytowane zdanie jest parafrazą tekstu z Księgi Lamentacji 3,27–28. Mowa tam jest o błogosławieństwie, które spoczywa na człowieku noszącym jarzmo od swojej młodości i o nakazie zachowania ciszy. O jakim jarzmie mówi Pers i o jakich świętych? Co oznaczać ma to milczenie? Czy istnieje też inny rodzaj jarzma? W literaturze rabinicznej tekst ten komentowano w odniesieniu do Tory i niezbędnych warunków w trakcie jej studiowania<sup>32</sup>. Dalsze wyjaśnienia znajdziemy, analizując kontekst przytoczonej wypowiedzi. *Bnay qy%om%* powinni pamiętać:

„Tak więc, mój drogi, niech ten, kto dźwiga jarzmo Mesjasza, dźwiga je w czystości”<sup>33</sup>.

„Jarzmo świętych” to jarzmo Mesjasza, a jego noszenie polegałoby na życiu w czystości. Zapytajmy, jaką świętość miał na myśli Mędrzec perski? W odpowiedzi przytacza on przykłady świętych, przede wszystkim Staro-Przymierza, którzy powołani do służby Bogu, zobowiązani byli powstrzymać się od kontaktów fizycznych z kobietą: Mojżesz, od chwili objawienia mu się Najwyższego; Jozue, od dzieciństwa; kapłani świątyni w czasie sprawowania służby; prorocy Eliasz i Elizeusz, prowadzący życie aniołów; Jan Chrzciciel i Paweł Apostoł<sup>34</sup>. Kolejny raz odkrywamy, że pojęcie „świętość” u Afrahata oznaczało powstrzymywanie się od relacji małżeńskich<sup>35</sup>. Wynikałoby więc z tego, że jarzmo świętych lub świętości nosili ci, którzy całe życie powstrzymywali się od współżycia cielesnego, ale i ci, którzy z niego czasowo lub definitywnie rezygnowali.

Oprócz życia w tak rozumianej świętości i rozważania Prawa Bożego brzemię to nakładało jeszcze inny obowiązek:

„Ten, kto bierze jarzmo świętych, niech powstrzyma się od handlu”<sup>36</sup>.

Ciągle trzeba mieć na względzie, że adresatem powyższych poleceń są *bnay qy%om%*. Zakaz obrotom dobrami tego świata sugeruje powstrzymywanie się od ich posiadania. Ci, którzy temu poleceniu nie podporządkują się, zostaną surowo ukarani:

„Ten, kto kocha pola i handel, zostanie wydalony z miasta świętych”<sup>37</sup>.

Zdaniem M.-J. Pierre, Afrahat w tej przestrodze pragnął wyrazić afirmację jedyne go przykazania miłości. Negacja tego przykazania była równoznaczna z odrzuceniem życia wspólnotowego. Ponadto ten, kto wszystko sprzedał, aby nabyć skarb królestwa Bożego i żyć jego prawem, wolny

<sup>32</sup> Por. M.-J. Pierre, *Aphraate...*, s. 370, przyp. 27: „Ce verset des *Lamentation*, sur le silence, est utilisé aussi dans la littérature rabbinique à propos de l'étude de la Loi, cf. *Targ. Lam. ad loc.*: »Il est bon pour l'homme de s'habituer à porter le joug des commandements dès sa jeunesse«. *Pirqe Abot* 3,2: »Celui qui étudie, l'Écriture lui impute comme s'il avait accompli toute la Tora, selon qu'il est dit (en *Lam.* 3,28)«”.

<sup>33</sup> 6,4 (261,12–14): „h%kan% geyr y%Ue &abšby lman d¯%qel nšreh dam¯%&% dne³ar nšreh bdakyt%”.

<sup>34</sup> Por. 6,5 (261,15–265,2). Por. także 18,12 (841,23–25).

<sup>35</sup> W Starym Testamencie czynności kultowe wymagały rytualnych obmyć z nieczystości kontaktów seksualnych, por., M.-J. Pierre, *Aphraate...*, s. 377, przyp. 39.

<sup>36</sup> 6,1 (248,26–249,2): „man dn%seb nšr% dqađš¯%e masb% wmatl% nar&eq meneh”.

<sup>37</sup> 6,1 (248,9–10): „man dr%&em q'rye wteUg'rt% metglez leh men mdš(n)t% dqađš¯%e”.

był od wszelkiej ziemskiej niewoli<sup>38</sup>. Według Pierre, w tradycji żydowskiej znana była podobna argumentacja: jarzmo Prawa uwalniało od wszystkich doczesnych praw<sup>39</sup>.

b. *nšr% may%n%* – „jarzmo niebieskie”

Afrahat tak kończy listę nakazów i porad dla *bnay qy%m%*:

„To właśnie przystoi samotnym, którzy przyjęli jarzmo niebieskie i którzy są uczniami Mesjasza. Oto więc to, co przystoi uczniom Mesjasza: niech stają się podobni do Mesjasza, ich mistrza”<sup>40</sup>.

Z wypowiedzi tej wyraźnie wynika, że w pojęciu „jarzmo niebieskie” zawiera się ideał życia samotnego w sensie rezygnacji z małżeństwa i rodziny na wzór Chrystusa. Wszystkie wymagania stawiane *bnay qy%m%* streszczają się w wiernym naśladowaniu Mistrza. Oprócz tak zdefiniowanego *nir%* występuje jeszcze inne jego znaczenie.

c. *nšr% msagp%n%* – „jarzmo szkodliwe”

W *Mowie przeciw żydom o dziewictwie i świętości* znajdziemy taką wyjaśnienie celibatu proroka Ezechiela:

„Pan uczynił tę łaskę Ezechielowi, że niespodziewanie zabrał mu pragnienie jego oczu i uwolnił go od szkodliwego jarzma”<sup>41</sup>.

W sporze z żydowskimi nauczycielami mędrzec udowadnia, że Bóg preferuje życie samotne. Na dowód tego Afrahat przytoczył wiele przykładów zarówno wydarzeń biblijnych, jak i nakazów Prawa. Obowiązkowo pojawiają się wymienione już postaci Mojżesza, Jozuego, Eliasza i Elizeusza, dodatkowo Jeremiasza i Ezechiela, jako świadków wyższej wartości celibatu. Będąc wolnymi od obowiązków małżeńskich i rodzinnych, mogli dokonywać wielkich dzieł i wypełniać Boże plany. Potomkom zrodzonym, a potem, przez swoje postępowanie, potępionym przez Boga lepiej byłoby nie rodzić się, przekonuje Pers<sup>42</sup>. To właśnie przez kobietę,

<sup>38</sup> Por. M.-J. Pierre, *Aphraate...*, s. 366, przyp. 21.

<sup>39</sup> Por. tamże s. 365, przyp. 19: „[...]]. Ce ressentiment contre le commerce, appuyé sur Zach. 14,21; *Soph.* 1,11 ainsi que sur *Matth.* 21,12–17 et *Jn* 2,16 apparaît aussi dans l'Év. *Thomas* 64: »Acheteurs et marchands n'entreront pas dans le Royaume de mon Père«. Il met en valeur ceux qui ont pris sur eux la pauvreté volontaire, cf. G. Quispel, »L'Évangile de Thomas et les origines de l'ascèse chrétienne«, dans: *Aspects du Judéo-christianisme*, Paris 1965, s. 32–52. Le seul négoce valable, c'est de donner aux pauvres, cf. *Exp.* 14,55 (I/665) ou de partager les biens spirituels de la connaissance, *Exp.* 1,1 (I/5) et 23, 68 (II/148) ou de la réconciliation, *Exp.* 7,25 (I/356) pour avoir un trésor inaltérable aux cieux, *Exp.* 7,18 (I/341)”.

<sup>40</sup> 6,8 (276,18–22): „h%leyn y%Ueyn lš&šd%ye Uayleyn damqablšn nšr% may%n% wh%weyn talmšde lam š&%. h%kan% geyr y%Ue lh'n Italmšdaw(h)y dam š&%. dalrabh'n m š&% netdm'n”.

<sup>41</sup> 18,7 (833,23–26): „Ü%p &azqšÜeyl Ybad beh m%reh ʻayb%t% wansab meneh regat Yaynaw(h)y bam&°% dmen ely%: wa qal wa d% meneh nšr% msagp%n%”.

<sup>42</sup> Por. 18,6 (831,19)–18,7 (836,19).

przez życie małżeńskie, przez płodzenie potomstwa człowiek bierze na siebie zniewalające brzemię. Jego przeciwieństwem jest „jarzmo świętych”<sup>43</sup>, „jarzmo niebieskie”<sup>44</sup>, „jarzmo Mesjasza”<sup>45</sup>, czyli życie samotne<sup>46</sup>.

d.  $\bar{k}l\%$  *dmalke* – „brzemię królów”

Warto zasygnalizować występowanie w *Mowach* pojęcia bliskoznacznego do  $n\bar{s}r\%$ . W *Mowie o wojnach* Mędrzec wyjaśnia skutki wejścia w przymierze z Bogiem:

„Każde przymierze z Bogiem jest wyzwolone z brzemienia królów i książąt. Zatem jeśli nawet ktoś służył ludom pogańskim, jest wyzwolony w tej samej godzinie, gdy zbliża się do przymierza z Bogiem...”<sup>47</sup>.

Wprowadzony tutaj termin  $\bar{k}l\%$  – „brzemię” odnosi się do obowiązków i ciężarów, jakie poddani musieli ponosić w służbie swoim władcom. „Brzemię” poddania rozpatrywane jest w kategoriach niewoli, z której wyzwoleniem jest przymierze z Bogiem. Nie wiemy, czy mówiąc o przymierzu, Afrahat miał na myśli chrzest, czy raczej wstąpienie do grona *bnay qy%om%*. Zdaniem Pierre, w wypowiedzi tej autor miałby opisywać sytuację chrześcijan w cesarstwie rzymskim, którzy tam nie byli już zmuszani do oddawania czci bożkom. W przeciwieństwie do żydów, którzy w celu uniknięcia prześladowań, przyjmowali postawę poddania się władcom i składania im hołdu prawie jak bogom<sup>48</sup>. Według francuskiej badaczki, myśl ta stanowiła komentarz do cytatu z prorocтва Ozeasza (8,10). W judaizmie, twierdziła, wyzwoleniem od tego ciężaru było studiowanie Tory i Miszny, podejmowane z nadzieją na pełne wyzwolenie w czasach mesjańskich. Dla chrześcijan wolność przyniósł Chrystus i jego lekkie brzemię nowego prawa miłości<sup>49</sup>.

## 2. Frazy werbalne

a.  $n\bar{s}r\%$  *nsab* – „wziąć jarzmo”

<sup>43</sup> Por. 6,1 (253,10–12).

<sup>44</sup> Por. 6,8 (276,18–22).

<sup>45</sup> Por. 6,4 (261,12–14).

<sup>46</sup> Uwaga M.-J. Pierre’a (*Aphraate...*, s. 758, przyp. 26 oraz s. 632, przyp. 37), iż życie małżeńskie i kobieta jako jarzmo stanowią u Afrahata przeciwieństwo do jarzma Prawa, jest mało precyzyjna i może wprowadzać w błąd. Należałoby wyjaśnić, iż chodzi o jarzmo Prawa Mesjasza, czyli życie samotne. Por. G. Nedungatt, *The Covenanters of the Early Syriac Speaking Church*, „Orientalia christiana periodica” [dalej: OCP] 1973, t. 39, s. 206.

<sup>47</sup> 5,23 (232,6–10): „h% geyr k%leh qy%meħ daŪl%h% m&arar men  $\bar{q}l\%$  *dmalke* wađal $\bar{s}^3\%$ ne. Uapen geyr l&anpe pla& bar-n% $\bar{q}$ %. bar $\bar{q}$ %Ÿteh dmetqreb laqy%meħ daŪl%h% Uet&arar leh”. Por. 5,21 (225,8–13).

<sup>48</sup> Por. M.-J. Pierre, *Aphraate...*, s. 353, przyp. 36.

<sup>49</sup> Por. tamże, s. 348–9, przyp. 34.

W przypadku *bnay qy%om%* życia w bezżeństwie nie można było pogodzić z prowadzeniem handlu. Zobowiązani oni byli do zachowywania dystansu od rzeczy doczesnych.

„Ten, kto bierze jarzmo świętych, niech powstrzyma się od handlu”<sup>50</sup>.

Czasownik tutaj użyty *nsab* oznacza zarówno „wziąć”, jak i „przyjąć”. Prawdopodobnie autorowi chodziło o podkreślenie z jednej strony świadomości i wolności wyboru, z drugiej zaś darmości celibatu<sup>51</sup>. Akceptacja wynikających z niego uciążliwości i zobowiązań jest nieustannie trwającym procesem dojrzewania i odkrywania głębi takiego stylu życia. Widać, jaką troską Afrahat otaczał sferę motywacji wyboru. Uwzględniwszy ilość przeciwieństw i determinację przeciwników idei bezżeństwa, łatwiej zrozumieć jego apologetyczny zapal.

#### b. *nšr% qal* – „nieść jarzmo”

Świadomie podjęty wybór bezżeństwa budził opór i wrogość środowisk żydowskich. W *Liście Synodalnym* mędrzec taką daje radę „synom przy mierza”:

„Niech ci, którzy niosą jarzmo, znoszą cierpliwie wygadywanie, a mądre dziewice niech przygotowują swoje lampy”<sup>52</sup>.

Znajdującym się pod presją nieprzychylniej opinii społecznej *bnay qy%om%* potrzebna była wytrwałość. Zarówno sam czasownik *qal*, jak i jego kontekst pozwalają poszerzyć znaczenie idei życia w celibacie: w akceptację tego ideału („wziąć”, „przyjąć”) integralnie wpisany jest trud jego obrony i walki z jego wrogami („nieść”, „dźwigać”).

„To właśnie przystoi samotnym, którzy przyjęli jarzmo niebieskie i którzy są uczniami Mesjasza”<sup>53</sup>.

Przyjęcie daru życia w samotności oznaczało zgodę na podjęcie trudu i cierpienia. *Bnay qy%om%* powinni stale upodabniać się do Chrystusa, szczególnie w momentach prześladowań.

#### c. *nšr% sim* – „narzucić sobie jarzmo”

Analiza fraz werbalnych pojęcia *nšr%* pozwala nam odkryć jeszcze inny jego aspekt:

<sup>50</sup> 6,1 (248,26–249,2): „man dn% seb nšr% dqađš<sup>-</sup>e masb% wmatl% nar&eq meneh”.

<sup>51</sup> Por. 18,12 (841,20–21).

<sup>52</sup> 14,16 (613,17–19): „wa<sup>-</sup>qšlay nšr% nsaybr<sup>n</sup> &esd%. wabt<sup>l</sup>%t% &akšm%t% n<sup>3</sup>ayb<sup>n</sup> r%gayheyn”. Por. także 6,1 (253,10–12); 14,38 (681,2–5).

<sup>53</sup> 6,8 (276,18–20): „h%leyn y%Ueyn lš&šd%ye Uayleyn damqablšn nšr% <sup>-</sup>may%n% wh%weyn talmšde lam<sup>-</sup>š&%”.

„Posłuchaj jeszcze, mój drogi, tego co ci piszę, a co przystoi samotnym, członkom przymierza, dziewicom i świętym. Przede wszystkim temu, kto narzucił sobie jarzmo: niech jego wiara będzie nieugięta”<sup>54</sup>.

Autor ma świadomość, że w człowieku tkwią różne skłonności, także złe. Ta prawda odnosi się również do *bnay qy%om%*. Ludzkie wady i ułomności sprawiają, że „przyjąć” „jarzmo świętości” znaczyłoby także „narzucić” je sobie. W celu zdobycia skarbu Królestwa konieczna jest utraty siebie (swojej duszy)<sup>55</sup>.

d. *qal wa d% meneh nšr% msagp%n%* – „uwolnić od szkodliwego jarzma”

Mówiąc o „szkodliwym jarzmie”, Afrahat wskazał na kobietę i życie małżeńskie. Jego negatywne stanowisko w tej kwestii wynikało z analizy wydarzeń opisanych w Biblii, w których potomstwo, zamiast być znakiem Bożego błogosławieństwa, sprowadzało na rodziców przekleństwo. Skuteczną ochroną przed takim „jarzmem” było życie w bezżeństwie. Mędrzec tak rozwija argumentację:

„Pan uczynił tę łaskę Ezechielowi, że niespodziewanie zabrał mu pragnienie jego oczu i uwolnił go od szkodliwego jarzma”<sup>56</sup>.

Autor odwołuje się do przykładu proroka Ezechiela. Misja, jaką Bóg mu zlecił, wymagała rezygnacji z małżeństwa i rodziny. Uwolnienie od ich ciężaru było dziełem Boga. Szkodliwość tego „jarzma” tkwi w pożądlivości wyrażonej określeniem „pragnienie oczu”. Można sugerować, iż przez użycie literackiej przenośni Pers chciał wprowadzić dość istotny niuans do swojej argumentacji, a mianowicie, życie małżeńskie nie jest złe same w sobie, lecz to pożądlivość, na której się ono opiera, czyni je złym. Pragnąc przestrzec *bnay qy%om%* przed tym niebezpieczeństwem, sporządził listę kilkunastu sławnych postaci biblijnych, których losy uległy zmianie wskutek kontaktu z kobietą: Adam, Józef Egipski, Samson, Ruben, Aaron, Mojżesz, Dawid, Amnon, Absalom, Salomon, Achab, Hiob, Asa, Jan Chrzyciel, Haman, Zimri<sup>57</sup>. W historiach tych mężów kobiety zostały ukazane nie jako źródło zła, lecz jako jego narzędzie. W polemicznej myśli Afrahata rola kobiety interpretowana i postrzegana była negatywnie. Stanowisko autora *Mów* w tej kwestii nie było tylko literacką konwencją. Czy jednak przekleństwo Ewy ciąży na wszystkich jej córkach w sposób nieodwołalny?

<sup>54</sup> 6,8 (272,20–24): „mY deyn &ab\$by medem dk%teb (U)n% l%k; h%leyn medem dy% Uy%n lš&šd%ye bnay qy%m% b'le wqadš e. men qd%m k°lmedem y%Ue lgabr% Uayn% dnšr% sšm. Ylaw(h)y: dhaym%n'teh tehwe aršr%”.

<sup>55</sup> Por. 6,1 (249,2).

<sup>56</sup> 18,7 (833,23–26): „U%p &azqšUeyl Ybad beh m%reh 3ayb°t% wansab meneh regat Y'ay-naw(h)y bam&°t% dmen ely%: wa qal wa d% meneh nšr% msagp%n%”.

<sup>57</sup> Por. 6,3 (256,25–260,12).